Dobos Sándor

Magyar helységnevek Kárpátalján: kodifikációs kísérletek és eredmények (1989–2000)*

Sándor Dobos
Hungarian place-names of Transcarpathia: codification attempts and results (1989–2000)

81`373.21(477.87)
811.511.141`373.21(477.87)

Keywords: Transcarpathia, Hungarian minority, place-names, codification.

FÓRUM Társadalomtudományi Szemle, XVII. évfolyam 2015/1, Somorja

Történeti előzmények

A mai Kárpátalja területén a 20. században többször változtak a települések nevei, összefüggésben az államfordulatokkal, amelyek minden alkalommal együtt jártak a hivatalos nyelv és ezzel szoros összefüggésben a településnevek megváltozásával.

Az első programszerű helységnév-változtatásra a mai Kárpátalja területén, mely az egykori Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyék túlnyomó részét foglalja magába, kronológiai sorrendben az Osztrák–Magyar Monarchia idején, a századforduló táján került sor. A településnevek terén fennálló korabeli zavaros és visszás állapotokat „A község- és egyéb helynevekről" szóló 1898. évi IV. törvény-cikk volt hivatott rendezni.[1] Addig ugyanis számos azonos nevű település volt az országban, például csak Újfaluból volt vagy nyolcvan. (Sebők 1990, 7. p.) A törvény értelmében felállított Országos Községi Törzskönyvbizottság végrehajtotta a magyarországi településnevek országos törzskönyvezését 1898 és 1912 között, melynek alapelve az volt, hogy minden községnek csak egy hivatalos neve legyen és ugyanazon nevet ne használják több község megjelölésére. (Jeney–Tóth 1998, 1. p.) A helységnevek megváltoztatásának két alapvető módszere volt. Az egyik a megkülönböztető előtag használata: (Beregszászi 1997, 356. p.) Som – Beregsom, (Jeney–Tóth 1998, 59. p.) Déda – Beregdéda, (Jeney–Tóth 1998, 62. p.) Péterfalva – Tiszapéterfalva, (Jeney–Tóth 1998, 353. p.) Ásvány – Tiszaásvány, (Jeney–Tóth 1998, 355. p.) Gyula – Szőllősgyula (Jeney–Tóth 1998, 353. p.) stb. A másik pedig az egyes községek nevének magyarosítása: (Jeney 1998, 20. p.)

* A tanulmány a Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium 2013/14. évi Kutatói Szakkollégiumi Programja keretében készült.

1 „A község- és egyéb helynevekről" szóló 1898. évi IV. törvény-cikk. In Márkus Dezső (szerk.): *Magyar Törvénytár. 1898. évi törvénycikkek.* Budapest, 1899, 19–21. p.

Berezinka – Nyírhalom, (Jeney–Tóth 1998, 60. p.) Holubina – Galambos, (Jeney–Tóth 1998, 61. p.) Lipcse-Polyána – Lipcsemező (Jeney–Tóth 1998, 177. p.) stb.

Az 1. világháború után, az 1919. szeptember 10-i saint-germaini békeszerződés értelmében a régió az újonnan alakult Csehszlovákia fennhatósága alá került. (Vidnyánszky 2010, 47. p.) Ezt az állapotot rögzítette a trianoni békeszerződés is. A csehszlovák időszakban (1919–1938) került sor a második településnév-változtatásra Kárpátalja területén, (Bíró 1993, 137. p.) amit „A városok, községek, helységek és utcák elnevezéséről, községeknek helységtáblával való megjelöléséről és házak számozásáról" szóló 1920. évi 266. számú törvény szabályozott.[2] A törvény végrehajtását az 1921. évi 324. számú kormányrendelet részletezte, melynek értelmében minden város, község és helység (helységrész) számára a belügyminiszter csehszlovák (azaz valójában cseh) hivatalos nevet állapított meg:[3] Ungvár – Užhorod (Várady 1941, 258. p.), Munkács – Mukačevo (Várady 1941, 256. p.), Beregszász – Berehovo (Várady 1941, 253. p.), Tiszapéterfalva – Petrovo (Várady 1941, 257. p.), Nagygut – Velikě Gutovo (Várady 1941, 258. p.) stb.

A 20. század harmadik, széles körű helységnév-változtatása Kárpátalja területén szintén politikai fordulat következtében zajlott le. (Bíró 1993, 137. p.) Miután a terület ismét Magyarországhoz került (1938/39–1944), elvben a települések automatikusan visszakapták az 1898–1912 között végrehajtott országos helységnévrendezéskor megállapított hivatalos nevüket, de a gyakorlat néhol mesterséges beavatkozást, helységnév-módosítást is eredményezett. (Beregszászi 1997, 357. p.) Földi Ervin találomra kiválasztott, húsz ruszin eredetű kárpátaljai településnév példáján mutat rá, hogy az 1939. évi kárpátaljai névmegállapítás elsősorban azért érdekes, mert a 20. század elején végzett községnévrendezés hivatalos felülbírálatának minősül, mivel az nyilvánvaló ellentétben volt a két világháború közötti magyarországi névhasználattal: (Bíró 1993, 137. p.) Alsó-Hrabonicza(a) – Alsógereben(b) – Alsóhrabonica(c); Hluboka(a) – Mélyút(b) – Kisluboka(c), Herczfalva(a) – Hegyrét(b) – Hercfalva(c); Podhering(a) – Őrhegyalja(b) – Podhering(c) stb. Számos szláv eredetű település nevét megváltoztatták, mégpedig a szláv nevet téve hivatalossá: Nyírhalom – Brezinka, Beregforrás – Izvor, Ungtölgyes – Dubrovka stb. (Bíró 1993, 137. p.)

A 2. világháborút követően az 1945-ös szovjet–csehszlovák szerződés rögzítette Kárpátalja kiválását a csehszlovák államból és Kárpátontúli Ukrajna Szovjet-Ukrajnával történő „újraegyesülését". (Oficinszkij 2010, 243. p.) Ezt követően, 1945–46 folyamán immár a negyedik átfogó helységnévreform következett. Az USZSZK Legfelsőbb

2 „A városok, községek, helységek és utcák elnevezéséről, községeknek helységtáblával való megjelöléséről és házak számozásáról" szóló 1920. évi 266. számú törvény. In Kemenczky Kálmán: *A Slovenskón és Podkarpatská Rusban hatályos magyar és csehszlovák jog rendszerbe foglalása. Igazságügyi, közigazgatási és pénzügyi (banküggyi) hármas mutató*. Košice, Athenaeum, 1924, 172. p.

3 1921. évi 324. számú kormányrendelet „A városok, községek, helységek és utcák elnevezéséről, községeknek helységtáblával való megjelöléséről és házak számozásáról" szóló 1920. évi 266. számú törvény végrehajtásáról. In Pálesch Ervin (szerk.): *Cseh-Szlovák törvények és rendeletek gyűjteménye*. Prešov (Eperjes), 1921, 841–845. p.

Tanácsának elnöksége 1946. június 25-én jóváhagyta hivatalos használatra az oroszosított, majd a későbbiekben ukrán változattal is ellátott kárpátaljai város- és faluneveket. (Beregszászi 1997, 357. p.) Dokumentumok bizonyítják, hogy a névváltoztatás valójában már 1944 novemberében megkezdődött, és 1945 márciusára teljes lett a lista. (Bíró 1993, 137–138. p.) Ekkor lett Bátyúból Uzlovoje (Vuzlove),[4] Botfalvából Prikordonnoje (Prikordonne – Lelkes 1998, 132. p.), Bökényből Bobovoje (Bobove – Lelkes 1998, 594. p.), Benéből Dobroszelje (Dobroszilja – Lelkes 1998, 111. p.), Eszenyből Javorovo (Javorove – Lelkes 1998, 192. p.), Tiszaásványból Minyeralnoje (Mineralne – Lelkes 1998, 593. p.), Aknaszlatinából Szolotvina (Szolotvine – Lelkes 1998, 65. p.), Nagyszőlősből Vinogradov (Vinohragyiv – Lelkes 1998, 428. p.) stb. Az 1945-ös oroszosítás nem kímélte a ruszin (ukrán) falvakat sem: Rjapigy – Bisztrica, Nyahove – Dobrjanszke, Ljahivei – Lemkivka, Volove – Mizshirja, Voloszke – Pidhirne stb.[5]

Sorrendben az ötödik helységnévreform az 1980-as évek végén kezdődött. Ennek részletes elemzése képezi tanulmányunk tárgyát.

Ukrajnai jogi környezet

Minden egyes etnikum, nemzet, nemzeti kisebbség alapvető emberi jogai közé tartozik az anyanyelv, a kultúra, a hagyományok és a történeti emlékek védelme, illetve azok megőrzése. A hagyományos-történeti helység- és utcanevek, egyéb földrajzi elnevezések magukban hordozzák egy-egy közösség múltjának, történelmének fontos elemeit, így azok mind szóban, mind írásban magán-, nyilvános és hivatalos szférában anyanyelven történő használata, valamint védelme a nemzeti kisebbségek esetében különösen fontos, amit nemzetközi téren keretegyezményekkel, államközi szerződésekkel, országos szinten pedig különféle jogszabályokkal próbálnak meg biztosítani.

Az Ukrajna által aláírt nemzetközi dokumentumok közül a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját,[6] valamint a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményt[7] kell először is megemlítenünk, mivel ezek konkrét kötelezettségvállalásokat fogalmaznak meg a földrajzi nevek, helység- és helynevek kisebbségi környezetben való használatával kapcsolatban.

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját az Európa Tanács 1992. november 5-én, Strasbourgban nyitotta meg aláírásra tagállamai előtt, majd 1998. március 1-jén lépett életbe.[8] A Charta célja Európa történelmi, regionális vagy kisebb-

4 Lelkes 1998, 105. p. A második helyen szerepel a település orosz névalakja és zárójelben az ukrán megfelelője.

5 Lizanec Péter: A nép kultúráját, hagyományait őrzik. *Kárpáti Igaz Szó*, 1991. január 19. 4. p.

6 *A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája.* I. m.

7 *Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről.* Európa Tanács, Strasbourg, 1992. február 1. In Nádor Orsolya–Szarka László–Vékás János: A nemzetközi kisebbségvédelem alapdokumentumai 1990–2002. http://adattar.adatbank.transindex.ro/ (2014-05-20)

8 *European Charter for Regional or Minority Languages.* Treaty Office of the Council of Europe. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=148&CM=8&DF=&CL=ENG (2014-05-20)

ségi nyelveinek védelme, így a helyneveknek regionális vagy kisebbségi nyelveken[9] való használatával kapcsolatban az aláíró államok részére a 10 cikk 2. pontja g. bekezdése a következő konkrét intézkedést írja elő: „Azon helyi és regionális hatóságokat illetően, melyek területén a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók száma indokolja, a Felek vállalják, hogy megengedik és/vagy bátorítják a földrajzi neveknél a regionális vagy kisebbségi nyelveken hagyományos és helyes formák használatát vagy elfogadását, adott esetben a hivatalos nyelv(ek) szerinti elnevezésekkel együttesen használva."[10] Ukrajna a Chartát 1996. május 2-án írta alá.[11] A ratifikációjára 1999. december 24-én került sor. A dokumentum azonban nem lépett hatályba, nem helyezték letétbe az Európa Tanácsnál, mert az Alkotmánybíróság 2000. július 12-én hatályon kívül helyezte a ratifikációt formai hibára hivatkozva. Ezt követően több ratifikációs törvénytervezet készült Ukrajnában, s a Charta újabb ratifikációjára 2003. május 15-én került sor.[12] A ratifikációs dokumentum 2005. szeptember 19-én került letétbe az Európa Tanács főtitkáránál, melyben 13 nemzeti kisebbség nyelvének – köztük a magyarnak is – a védelmét vállalva, magára nézve kötelezőnek fogadta el – a Charta több ajánlása mellett – a fent idézett, a helyneveknek regionális vagy kisebbségi nyelveken történő használatára vonatkozó rendelkezést.[13] A Charta gyakorlatban történő alkalmazása – a végrehajtási mechanizmusát szabályozó megfelelő törvény, rendelet hiányában – azonban „Az állami nyelvpolitika alapjairól" szóló jogszabály[14] megalkotásáig megoldatlan volt. A 2012. július 3-án aláírásra került nyelvtörvény – tisztázva a regionális és kisebbségi nyelvek fogalmát – már olyan intézkedéseket tartalmaz, amelyek alapján egyértelműen meghatározhatóvá vált, hogy egy-egy adott közigazgatási egységen belül mely nyelvekre és hogyan alkalmazhatók a Charta Ukrajna által vállalt rendelkezései.

A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményt az Európa Tanács tagállamai részére 1995. február 1-jén nyitotta meg aláírásra és 1998. február 1-jén lépett

9 A Charta 1. cikkének megfogalmazása szerint: „Regionális vagy kisebbségi nyelvek kifejezésen azok a nyelvek értendők, amelyeket egy állam területén az állam lakosságának számszerű kisebbségét alkotó polgárok hagyományosan használnak; amelyek különböznek ezen állam hivatalos nyelvétől/nyelveitől; azonban ez nem foglalja magába sem az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek dialektusait, sem a bevándorlók nyelveit". *A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája.* I. m.

10 *A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája.* I. m.

11 *European Charter for Regional or Minority Languages.* Treaty I. m.

12 Csernicskó István–Ferenc Viktória: *A kisebbségi nyelvhasználat jogi keretei és azok gyakorlati alkalmazhatósága Kárpátalján.* http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Tervesztes%20es%20hatartalanitas%20%289%29.pdf (2014-07-01)

13 *European Charter for Regional or Minority Languages. List of declarations made with respect to treaty No. 148.* Treaty Office of the Council of Europe. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=148& CM=&DF=&CL=ENG&VL=1 (2014-07-01)

14 *Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól.* Kijev, 2012. július 3. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/page (2014-07-02)

hatályba.[15] A Keretegyezmény „nem a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által gyakorolható és általuk nemzetközi testületek előtt megidézhető jogokat, hanem – elnevezésének megfelelően – a részes államok kisebbségvédelmi intézkedéseit irányító elveket, az európai kisebbségvédelmi rendszer keretét vázolja fel programjellegű rendelkezések megfogalmazásával". (Bozóki 2000, 32–33. p.) A nemzetközi dokumentum 11. cikkének 3. pontja konkrét rendelkezést tartalmaz a nemzeti kisebbségek történeti helységneveinek használatára vonatkozólag: „Olyan körzetekben, amelyek hagyományosan nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által jelentős számban lakottak, a Felek törekedni fognak arra, hogy jogrendszerük keretében, beleértve, ahol helyénvaló a más Államokkal való megállapodásokat, és figyelembe véve sajátos körülményeiket, a hagyományos helységneveket, utcaneveket és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelöléseket a kisebbség nyelvén is kiírják, ha megfelelő igény van ilyen jelzésekre."[16] A Keretegyezmény rendelkezéseihez fűzött megjegyzések szerint az idézett cikk elsődleges célja az, hogy elősegítse a kisebbségi nyelven is a nyilvánosság számára szánt helységnevek, utcanevek és más földrajzi nevek használatának lehetőségét, ugyanakkor ez nem jelenti a kisebbségi nyelvű helységnevek semmiféle hivatalos elismerését. (Bozóki 2000, 32–33. p.) Mindazok az államok, amelyekben a magyarság kisebbségben él, aláírták, illetve ratifikálták is a Keretegyezményt. Ukrajna 1995. szeptember 15-én írta alá a dokumentumot, amely az 1998. január 26-ai ratifikációját követően 1998. május 1-jén lépett hatályba.[17]

Az Európa Tanács kezdeményezésére elfogadott nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentumok mellett nem feledkezhetünk meg a Magyarország és a szomszédos államok, közte Ukrajna között létrejött kétoldalú dokumentumokról sem. Magyarország a szomszédos államokkal 1991 és 1996 között a kisebbségek jogait érintő kétoldalú alapszerződéseket, kisebbségvédelmi egyezményeket, nyilatkozatokat kötött, amelyek a felek kölcsönös vállalásai ellenőrzése céljából vegyes bizottságok működtetését is előírták. (Bozóki 2000, 34. p.) A Szlovákiával, Ukrajnával, Romániával, Horvátországgal, valamint Szlovéniával kötött, a kisebbségek védelmét célzó kétoldalú nemzetközi dokumentumai is beépítették a Keretegyezmény rendelkezéseit, illetve az érintett országok önmagukra nézve kötelezőnek ismerték el még hatályba lépése előtt.[18]

Az 1991. május 31-én, Budapesten aláírt „Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén" volt az első olyan dokumentum, amelyben Magyarország és a vele szomszédos államok közül Ukrajna kölcsönösen vállalta, hogy elismerik, védelmezik a területükön élő nemzeti kisebbségek jogait, továbbá nemzetközi kapcsolataikban önállóan és közösen is fellépnek a nemzeti kisebbségek jogainak

15 *Framework Convention for the Protection of National Minorities.* Treaty Office of the Council of Europe. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=157&CM=&DF=&CL=ENG (2014-05-20)

16 *Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről.* I. m.

17 *Framework Convention for the Protection of National Minorities.* I. m.

18 Uo. 33–34. p.

érvényesítése érdekében.[19] A nyilatkozat bár eléggé széleskörűen foglalkozik a kisebbségeket megillető jogok védelmével, a településneveknek kisebbségi nyelveken való használatával kapcsolatban mégsem tartalmaz egyértelmű intézkedéseket. A 9. pontja ugyanakkor általános értelemben mégis elegendő jogi alapot teremthet azok szabad használatára a kisebbségek nyelvén mindkét ország területén. (Bozóki 2000, 35. p.) Ennek a pontnak a szövege a következő: „A Felek meghozzák a szükséges törvényi, államigazgatási és egyéb intézkedéseket annak érdekében, hogy a nemzeti kisebbségek szabadon élhessenek anyanyelv-használati jogukkal a személyes és a társadalmi életben, az írott és a beszélt nyelvben egyaránt, ideértve nemzeti keresztneveik és családneveik használatát is."[20] A magyar–ukrán nyilatkozatot követően Magyarország és a többi szomszédos államok között megkötött kétoldalú szerződésekben ugyanakkor már találunk konkrét rendelkezéseket a földrajzi elnevezések kisebbségi nyelvhasználatára vonatkozóan, mindez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a fent tárgyalt nemzetközi dokumentumokkal vagy egyidejűleg, vagy azokat követően kerültek aláírásra.

Ukrajnában a vizsgált időszakban a helység- és utcaneveknek, egyéb földrajzi elnevezéseknek az államnyelven és a nemzeti kisebbségek anyanyelvén történő használatát – a már ismertetett nemzetközi kötelezettségvállalásokon kívül – különböző nemzeti jogszabályok határozzák meg.

Az ország függetlenségének kikiáltása előtt, 1989. október 28-án került sor az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaságnak az Ukrán SZSZK-beli nyelvekről szóló törvényének elfogadására.[21] A nyelvtörvény 2. cikkelye államnyelvként definiálja az ukrán nyelvet, 4. cikkelye értelmében továbbra is megmarad az orosz a népek közötti érintkezés nyelvének, míg az 5. cikkely szavatolja az állampolgárok számára anyanyelvük és bármely más nyelv használatát. A nyelvtörvény 38. cikkelye pedig a toponímiák és térképészeti kiadványok nyelvére vonatkozólag előírja, hogy az Ukrán SZSZK-ban a toponímiák (a települések, közigazgatási-territoriális egységek, utcák, terek, folyók stb. nevei) ukrán nyelven szerepelnek, amelyek ezen kívül lefordíthatók az adott vidéken élő lakosság többségének anyanyelvére is, ugyanakkor az ukrán toponímiák más nyelvekre történő átültetése transzkripciós módon történik. Az 1989-es nyelvtörvény 2012. július 3-ig volt érvényben, ugyanis ekkor életbe lépett – Ukrajna állampolgárainak anyanyelv-használati jogait napjainkban is meghatározó – „Az állami nyelvpolitika alapjairól" szóló jogszabály.[22]

19 *Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén.* Budapest, 1991. május 31. In Nádor Orsolya–Szarka László–Vékás János: A nemzetközi kisebbségvédelem alapdokumentumai 1990–2002. http://adattar.adatbank.transindex.ro/ (2014-05-20)

20 Uo.

21 *Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság törvénye az Ukrán SZSZK-beli nyelvekről.* Kijev, 1989. október 28. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8312-11 (2014-05-22)

22 A 2012-es nyelvtörvény a korábbi jogszabályhoz hasonlóan továbbra is megerősíti az ukrán államnyelvi státuszát. A 7. cikkelye ugyanakkor 18 nyelvet – köztük a magyart is – regionális vagy kisebbségi nyelvként megjelölve szavatolja azok szabad használatát a hivatalos szféra számos területén azon közigazgatási egységeken (megye, járás, város stb.) belül, ahol a jogszabály által felsorolt 18 kisebbségi nyelv közül egy vagy több anyanyelvi beszélőinek aránya

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 1991. november 1-jén fogadta el Ukrajna nemzetiségeinek jogairól szóló nyilatkozatát, amely általános előírásokat tartalmaz a nemzetiségi kisebbségek jogainak védelmére vonatkozólag. (Botlik–Dupka 1993, 299–300. p.) A nyilatkozat 2. cikkelye garantálja az ukrán állam minden nemzetisége számára a jogot hagyományos településeik megőrzésére, 3. cikkelye pedig előírja, hogy az ukrán állam minden népnek és nemzetiségi csoportnak biztosítja a jogot anyanyelve használatára a társadalmi élet minden területén. Ezen előírások, ha konkrétan nem is, de bizonyos értelemben megalapozzák az ukrajnai nemzeti kisebbségek hagyományos helységneveinek védelmét, s azok anyanyelven való használatát is.

Az Ukrajna elnöke által 1992. június 25-én aláírt, az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségekről szóló törvény ugyancsak nem tartalmaz konkrét kötelezettség-vállalásokat a helységnevek kisebbségi nyelven való használatával, azok védelmével kapcsolatban. (Botlik–Dupka 1993, 313–315. p.) Ezzel szemben az 1989-es ukrán nyelvtörvény és az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségekről szóló törvény területi érvényesítése céljából 1992. december 17-én, Ungváron Ukrajna elnökének kárpátaljai megbízottja által kiadott rendelet 2. pontja előírja, hogy a megyében a települések, a közigazgatási területi egységek, utcák, terek stb. megnevezését ukrán nyelven, illetve az adott vidéken élő lakosság többsége nemzeti nyelvén kell feltüntetni. (Botlik–Dupka 1993, 322. p.)

1996. június 28-án hagyta jóvá a Legfelsőbb Tanács a független ukrán állam Alkotmányát, amely elsősorban az általános nyelvhasználatra vonatkozóan állapít meg rendelkezéseket.[23] Az alaptörvény 10. cikkelye megerősíti az ukrán nyelvnek az 1989-es nyelvtörvényben kodifikált államnyelvi státuszát, ugyanakkor az állam szavatolja az orosz és a többi ukrajnai nemzeti kisebbség nyelvének szabad fejlődését, használatát

a legutóbbi népszámlálás hivatalos adatai alapján eléri a 10%-os arányt. A földrajzi megnevezések nyelvéről a nyelvtörvény 5. fejezetének 27. cikkelye rendelkezik. Az 1989-es jogszabályhoz hasonlóan előírja, hogy a földrajzi megnevezéseket (toponímiák) a közigazgatási-területi egységek, a vasútállomások, az utcák, a terek stb. neveit államnyelven alkotják meg és teszik közzé. Ugyanakkor az új nyelvtörvény a már idézett 7. cikkelye feltételeinek megfelelően pontosan meghatározza, hogy azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, amelyekre a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, a földrajzi megnevezés megfelelő változata az államnyelv mellett a regionális nyelven (nyelveken) is megjelenítésre kerül. Fontos része a jogszabály 27. cikkelyének azon rendelkezése, mely kimondja: ha egy földrajzi nevet regionális vagy kisebbségi nyelven tüntetnek fel, akkor azt az adott nyelv hagyományai szerint teszik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a magyar helységneveket, a magyarok lakta településeken az utcák, utak, terek, vasútállomások nevét a magyar nyelv hagyományai és helyesírása szerint írják ki. Az ukrán nyelvű földrajzi neveknek más nyelveken való megjelenítése pedig az államnyelvből való transzkripcióval történik. *Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól.* Kijev, 2012. július 3. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/page (2014-07-02)

23 *Ukrajna Alkotmánya.* Kijev, 1996. június 28. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page4 (2014-05-22)

és védelmét. A cikkely utolsó mondata szerint azonban Ukrajnában a nyelvek használatát Ukrajna Alkotmánya szavatolja és törvény határozza meg. A 11. cikkely szerint az állam elősegíti az ukrán nemzet és történelmi tudata, hagyományai, kultúrája konszolidálódása és fejlődése mellett Ukrajna valamennyi őslakos népe és nemzeti kisebbsége etnikai, kulturális, nyelvi és vallási sajátosságának a fejlődését. A 92. cikkely is úgy rendelkezik, hogy kizárólag Ukrajna törvényei határozzák meg többek között a nyelvhasznált rendjét.

Ukrajna területén a települések és egyéb közigazgatási egységek el- és átnevezésének menetét a vizsgált időszakban az USZSZK 1978-as Alkotmánya, a független Ukrajna 1996-os Alkotmánya, az 1991-es országos és helyi népszavazásokról szóló törvény és az 1997-es helyi önkormányzatokról szóló törvény szabályozza.

Az USZSZK 1978-as alkotmánya[24] és Ukrajna 1996-os alkotmánya[25] hasonló előírásokat fogalmaz meg a területén található települések, közigazgatási egységek el- és átnevezését illetően. Az előző 108. cikkelyének 6. pontja Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének hatáskörébe, míg az utóbbi 85. cikkelyének 29. pontja Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa, azaz a törvényhozó hatalmat gyakorló szerv közvetlen döntési körébe utalja a járások kialakítása és felszámolása, a járások és városok határvonalainak a megjelölése és módosítása mellett, a települések és járások névadását, illetve névváltoztatását. Ugyanakkor Ukrajna 1991. július 3-án hatályba lépett országos és helyi népszavazásokról szóló törvényének 6. cikkelye értelmében helyi népszavazásokon kezdeményezhető a falvak, városok, járások és megyék el- és átnevezése.[26] A helyi népszavazások kiírását pedig helyi érdekeltségű kérdések esetében a községi, nagyközségi, városi tanácsok kizárólagos jogosultságába rendeli Ukrajna – 1997. május 21-én elfogadott – helyi önkormányzatokról szóló törvényének 26. cikkelye.[27]

E jogszabályok értelmezése szerint Ukrajna területén a vizsgált időszakban a nemzeti kisebbségeknek joguk volt a helyi tanácsok által kiírt népszavazásokon kezdeményezni a hagyományos településneveik visszaállítását, melyek eredményeit helyi szinteken elfogadva továbbítani kellett a Legfelsőbb Tanács felé jóváhagyásra, mivel az alkotmány, mint alaptörvény e szervet hatalmazta fel a végső döntés meghozatalára, a referendumok eredményeinek országos szinten történő szentesítésére. A fentiekből kiderül, hogy a kárpátaljai helységnevek megváltoztatása a magyar közösség kezdeményezésére párhuzamosan zajlott az ukrajnai jogi környezet kialakulásával.

24 *Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Alkotmánya.* Kijev, 1978. április 20. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html (2014-05-22)

25 *Ukrajna Alkotmánya.* Kijev, 1996. június 28. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page4 (2014-05-22)

26 *Ukrajna törvénye az országos és helyi népszavazásokról.* Kijev, 1991. július 3. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1286-12/page (2014-05-22)

27 *Ukrajna törvénye a helyi önkormányzatokról.* Kijev, 1997. május 21. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page (2014-05-22)

Kárpátalja magyarlakta települései történeti neveinek visszaállítása a gyakorlatban

Az 1980-as évek közepétől kezdődő politikai enyhülés, a demokrácia felé való nyitás, a kisebbségi jogok garantálása mind lehetőséget teremtett a kárpátaljai magyarság számára, hogy kezdeményezze a magyar településnevek visszaállítását. Első lépésként a magyar nyelvű sajtótermékekben kezdték használni a magyar alakokat, előbb ukrán alakjukkal együtt, majd önállóan, kizárólag a történelmi magyar nevet. (Sebestyén 2008, 198. p.) Ez azonban nem oldotta meg a problémát, hiszen hivatalosan továbbra is az 1946-ban jóváhagyott elnevezések maradtak érvényben.[28]

Mindemellett a települések magyar névalakjainak az írott nyelvben történő használata egyéb problémákat, kérdéseket vetett fel, mivel az újságírók, kiadói szerkesztők, korrektorok, tanárok és általában az anyanyelv igényes, tudatos használói gyakran elbizonytalanodtak egy-egy magyar helységnév leírásakor. Olyan kérdések merültek fel, mint: Hogy is van ez? Melyik is a helyes alak? Milyen végződést kapcsoljak a község vagy a város nevéhez? Így aztán volt, aki Nagyszőlős nevét Nagyszőllősnek írta, Tiszaágtelek nyomtatásban egyaránt megjelenhetett Ágtelekként vagy Telekként. Ez a tanácstalanság természetesen abból fakadt, hogy a korábbi évtizedek folyamán ezek a magyar helységnevek kikoptak az írott nyelvből, s ha a mindennapi beszédben használták is őket, ott könnyen átsiklottak az esetleges hibás vagy hibásnak vélt alakok fölött.[29]

A kárpátaljai magyar kisebbségnek így azt is tisztáznia kellett, hogy a magyarlakta települések szóban használatos magyar névalakjai közül melyek tekintendők mérvadóknak, mielőtt hivatalos útra terelik a helységnév-változtatást.

A helységnevek ügyét Kárpátalján több szervezet is felkarolta: egyfelől az Ungvári Állami Egyetem berkein belül 1988 óta működő Szovjet Hungarológiai Központ, mint a terület hatóságai által felkért szakmai-véleményező testület,[30] másfelől az 1989-ben alakult Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), mint a kárpátaljai magyar kisebbség érdekvédelmi szervezete, a magyar települések történeti neveinek visszaállítása céljából rendezett népszavazások főkezdeményezője. (Beregszászi 1997, 358. p.)

A Szovjet Hungarológiai Központ kompetensnek ismerve el magát a helységnevek ügyében, saját tudományos szempontokat dolgozott ki, hangsúlyozva, hogy a helységnevek használatában a legfontosabb a történelmi, a kulturális, valamint a nyelvészeti megalapozottság. A települések történelmi neveinek visszaállítása kapcsán a következő általános elvekhez történő igazodást tartotta fontosnak:[31]

1. Meg kell hagyni a települések azon régi elnevezését, amelyek szerepelnek a történelmi okmányokban, s kiállták a különböző rendszerek változását, megőrizték eredeti nevűket, pl.: Bilki, Zahattya, Kusnica, Oszij, Dorobratovo stb.

28 Lizanec Péter: A nép kultúráját, hagyományait őrzik. *Kárpáti Igaz Szó*, 1991. január 19. 4. p.
29 Móricz Kálmán: Hogyan helyes? Megérkezett az MTA Nyelvtudományi Intézetének állásfoglalása a kárpátaljai magyar helységnevekről. *Kárpáti Igaz Szó*, 1990. december 2. 3. p.
30 Lizanec Péter: Helységnevek Kárpátalján. *Ung-vidéki Hírek*, 1990. december 25. 3. p.
31 Lizanec Péter: A nép kultúráját, hagyományait őrzik. *Kárpáti Igaz Szó*, 1991. január 19. 4. p.

2. Azokat a város- és faluneveket, melyek a történelem során változtak, felül kell vizsgálni, s azt a változatot választani ki, amely mind történelmi, mind nyelvi szempontból megalapozott, s természetesen figyelembe kell venni azt is, hogyan honosodott meg használata a lakosság körében.

A magyarlakta települések neveinek történelmi magyar helységnevekre történő változtatása terén a Hungarológiai Központ az egyetem magyar filológiai tanszékével közösen az alábbi elveket szabta meg:[32]

1. Magyarul úgy írjuk a helységneveket, ahogyan az a nyelvhasználatban meghonosodott, s ahogyan a történelmi okmányokban is fellelhető. Orosz, illetve ukrán nyelven történő átírásuk esetén cirill betűket alkalmaznak, természetesen figyelembe véve a nyelvek fonetikai és morfológiai szabályait, pl.: Császlóc – Csaszlivci, Barkaszó – Barkaszovo, Bökény – Bekeny.

2. A többelemű helységneveket a magyar helyesírási gyakorlatnak megfelelően írjuk, ukrán és orosz nyelven a jelzős köznévi előtag lefordítandó, pl.: Feketepatak – Csornyij Potyik, Kisbégány – Mala (Malaja) Begany, Nagydobrony – Velika (Velikaja) Dobrony.

3. Az ukrán települések nevét a magyar nyelv fonetikai és morfológiai szabályainak megfelelően átírásban használja, pl.: Volovec – Volóc, Kvaszovo – Kovászó, Szvaljava – Szolyva, Verjaca – Veréce stb.

4. Az ukrán helységnevekben a köznévi eredetű jelző magyarra fordítandó, pl.: Mala Kopanya – Kiskopány, Verhnyi Remeti – Felsőremete stb.

5. A főnévi alakú helységnevek az ukrán irodalmi nyelvben -e végződést kapnak: Ardanove, Berehove, Mukacseve. Kárpátalján viszont az -o végződéses formájuk honosodott meg: Ardanovo, Berehovo, Mukacsevo. Véleményünk szerint ezt figyelembe kell venni, s nem szabad erőltetni az -e végződés használatát. Kivételt képeznek azok a településnevek, amelyek a régi -oe végződéses formából alakultak: Verbovoje – Verbove, Hlubokoje – Hluboke, Gyilovoje – Gyilove, Dubovoje – Dubove stb.

A KMKSZ-en belül az Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottság kezdett el foglalkozni a kárpátaljai magyar helységnevek használata kapcsán felmerülő kérdésekkel, melyek rendezése céljából 1990. szeptember 25-én levélben fordult az Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetéhez, állásfoglalást kérve néhány vitatott kérdésben, ezek:[33]

1. A történelmileg többtagú, ám a mai beszélt nyelvben többnyire rövid formájában használatos helynevek hosszú vagy rövid változatának használata ajánlatos-e az írott (hivatalos-félhivatalos) nyelvben, pl.: Beregdéda – Déda, Mezőkasszony – Kaszony, Sárosoroszi – Oroszi, Makkosjánosi – Jánosi, Tiszaújlak – Újlak stb.

2. Helyes-e a történelmi magyar elnevezés használata azokban a községekben, amelyekben ma már elenyésző a magyar lakosság száma, pl.: Beregszentminklós –

32 Uo.

33 *A KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottságának az MTA Nyelvtudományi Intézetének küldött levele.* Ungvár, 1990. szeptember 25. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Intézet (Beregszász)

Csinagyijevo, Ökörmező – Mizshirja, Királymező – Uszty-Csorna, Bercsényfalva – Dubrinyics stb.

3. Eldönthető-e egyes, többféle helyesírással használatos magyar helynévről, hogy melyik a helyesebb forma (a helyi lakosok többnyire az elsőként felsorolt változatot részesítik előnyben): Bátyú – Bátyu, Borzsova – Borzsava stb.

4. A helynevekhez kapcsolódó helyragok használata számos esetben eltér a helyi nyelvhasználatban és az adott nyelvterületen kívül élő magyarul beszélők körében, például a helyi lakosok a következő formákat részesítik előnyben: Beregszászba, -ban; Gálocsba, -ban stb. a megfelelő -ra, -re, -on, -en, -ön rag helyett. Melyik ragváltozathoz ajánlatos ragaszkodnunk ezekben és a hasonló esetekben?

Az MTA Nyelvtudományi Intézete 1990. november 20-i állásfoglalását hamarosan megküldte a KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottsága részére. Ebben az Intézet örömét fejezve ki, hogy most már Kárpátalján is lehetőség van a helyi magyar nyelvű sajtóban és a hivatalos érintkezésben a magyar helynevek használatára, és az alábbi javaslatokat fogalmazta meg a vitás kérdések rendezése céljából:[34]

1. A magyar helyneveket a magyar helyesírás szabályai szerint írjuk le, például a településneveket mindig egybeírjuk (Tiszaújlak, Makkosjánosi stb.), a bennük előforduló közszavak is köznyelvi változatban épülnek be a tulajdonnévbe (szőlős, kút, víz stb.).

2. A kétséget kizáró azonosítás szempontjából szükséges, hogy a magyar nyelvterületen máshol is előforduló egyelemű nevek megkülönböztető előtagot kapjanak. Éppen ezért az Oroszi, Újlak, Jánosi stb. települések esetében a hosszabb névváltozat használata javasolt: *Sárosoroszi, Tiszaújlak, Makkosjánosi stb.* Így előfordul ugyan az az eset, hogy a helybeli lakosság névhasználata eltér a sajtóban megjelenő hivatalos névtől, de ez – reméljük – nem okoz különösebb problémát. Magyarországon is számtalan példa van erre, pl.: hivatalosan Balatonszabadi, a helyi használatban azonban csak Szabadi.

3. Természetes a történelmi magyar név hivatalos közigazgatási névként, a falu határában a helységnévtáblán is való használata olyan községekben, ahol megfelelő létszámú magyar lakosság él. A magyar nyelvű sajtóban és a szóbeli kommunikáció során azonban nem hivatalos névként ajánlatos a jelentős történeti múltra visszatekintő magyar név megőrzése akkor is, ha a településnek a hivatalos közigazgatási neve nem magyar, pl.: Ökörmező. Ilyen szempontból elfogadhatónak tartjuk, hogy a Csinagyijevo, Uszty-Csorna hivatalos név mellett a magyarok ezeket a falvakat Szentmiklós, Királymező néven emlegetik. (Lásd például: hivatalos név Bratislava, a magyar nyelvben pedig Pozsony.) Előfordulhat, hogy a fiatalabb nemzedék a régebbi magyar neveket nem ismeri, ezért azonosítási zavarok keletkezhetnek. Föltételezzük azonban, hogy kellő idő elteltével – amikor már ezek a nevek is bekerülnek a mindennapi használatba – a kommunikációs zavarok is megszűnnek.

34 *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének levele a KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottsága részére.* Budapest, 1990. november 20. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézet (Beregszász)

4. A településnevekhez kapcsolódó határozóragok közül mind a -ba, -be, mind a -ra, -re elfogadható, sem az egyiket, sem a másikat nem tekinthetjük köznyelvi normán kívülinek. Hogy melyik névhez járul a -ba, -be és melyikhez a -ra, -re, azt mindig a helyi használat dönti el, a sajtó nyelvében is az adott település és környékének gyakorlatát kell követni.

5. A településnevek helyes használata érdekében célszerű összeállítani minél előbb a kárpátaljai magyar településnevek, hegy- és víznevek jegyzékét, amelyet nyomtatásban is közzé kell tenni. Ez a felsorolás foglaljon állást abban a kérdésben is, hogy melyik magyar név tekinthető közigazgatási szempontból hivatalosnak (a magyarok által vagy magyarok által is lakott településeken), és melyik név ajánlott nem hivatalos használatra ott, ahol magyar lakosság már nem él.

Ennek alapján a KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottsága azonnal hozzálátott a Kárpátalja magyar földrajzi neveit tartalmazó jegyzék összeállításához, hogy miután sikerül megjelentetni, az érdeklődök számára támpontul szolgálhasson a helyes nyelvhasználathoz.[35]

Mindeközben a KMKSZ beregszászi járási szervezete – a Szovjetunió-szerte meginduló településnév-visszaállítási mozgalmak példáját követve – már 1990 nyarán és őszén népszavazásokat, közvélemény-kutatásokat kezdeményezett a járás majdnem minden magyarlakta településén a korábbi, 1946-ban megváltoztatott helységnévalakok visszaállítása érdekében. A népszavazásokon a lakosság mindenütt a korábbi, történelmi magyar név hivatalos használatba történő visszaállítása mellett foglalt állást, amit a helyi, majd a járási tanács ülésszaka tudomásul véve határozatban szentesített. A törvényeknek megfelelően a járási tanács vonatkozó határozatát a területi tanács elé terjesztette, hogy továbbítsa azt a Legfelsőbb Tanácsba. (Ijjas 2006, 390. p.)

Ugyanakkor a KMKSZ és a Szovjet Hungarológiai Központ nem egyeztetett egymással, aminek következtében hónapokig tartó huzavona után a területi tanács elnökhelyettese, Jurij Vorobec 1990. december 6-án levelet intézett az ungvári Központhoz, mint ukrajnai illetékes tudományos intézményhez, s állásfoglalást kért a Beregszászi járás 19 települése történeti neveinek eredetéről, azok helyes ukrán és magyar átírásáról.[36] Közben – a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatója, Lizanec Péter szerint – említést érdemel az a tény, hogy a Központot több ungvári községi tanács (Tiszaásvány, Palágykomoróc stb.) is hasonló kéréssel kereste meg.[37] A KMKSZ beregszászi járási szervezetének elnöke, Dalmay Árpád azonban értetlenül fogadta, hogy a magyar településnevek véleményezésére a területi tanács a Hungarológiai Központot kérte fel. Szerinte ugyanis nem évszázadokkal korábbi, már feledésbe merült településnevek rekonstruálásról volt szó, ami a hungarológiának mint tudománynak feladata lehetett volna, hanem általánosan használt, de a hivatalos használatban durván eltorzított névalakok visszaállításáról. Úgy gondolta, hogy a magyar településnevek ukrán nyelvű fonetikus átírását kellett volna csak ellenőriztetni az Ungvári Állami Egyetem ukrán nyel-

35 Móricz Kálmán: Hogyan helyes? Megérkezett az MTA Nyelvtudományi Intézetének állásfoglalása a kárpátaljai magyar helységnevekről. *Kárpáti Igaz Szó*, 1990. december 2. 3. p.

36 Lizanec Péter: Helységnevek Kárpátalján. *Ung-vidéki Hírek*, 1990. december 25. 3. p.

37 Uo.

vi tanszékével. (Ijjas 2006, 390. p.) A területi tanács felkérésére a Hungarológiai Központ ugyanakkor kialakította – fentebb már ismertetett – saját álláspontját a kérdéssel kapcsolatban, majd nekilátott a terület minden egyes településéről egy olyan kimutatás elkészítéséhez, amely alapján a területi tanács végrehajtó bizottsága elbírálhatta (jóváhagyhatta) a visszaállítandó történelmi neveket. (Bíró 1993, 138. p.)

A kárpátaljai helységnevek jegyzékének összeállításával tehát két szervezet is foglalkozott, azonban egymással nem kommunikáltak, s ezen túl is újabb kérdések, problémák tucatjai kerültek felszínre.[38] Egyáltalán mi számít történelmi névnek? Mely állapotot kell kiindulási pontnak tekinteni a hivatalos név megállapításakor? Mi az, hogy hivatalos név? Vajon beszélhetünk-e magyar hivatalos településnévről, míg a magyar nyelv maga nem számít hivatalosnak? Ki jogosult a hivatalos név megállapítására, rögzítésére: a lakosság, a hatóság, netán valamilyen tudományos testület? Hol, mely területeken és milyen falvak, városok esetében van létjogosultsága a magyar hivatalos névnek? Hány hivatalos neve lehet egy településnek?

A legproblematikusabb azonban a KMKSZ és a Szovjet Hungarológiai Központ közötti szembenállás volt. Bár mindkét intézmény hangsúlyozta a települések történeti neve visszaállításának szükségességét, de eltérően értelmezték a történeti név fogalmát. (Beregszászi 1997, 359. p.) A KMKSZ az 1898–1912 között lezajlott törzskönyvezéskor megállapított, hosszabb, előtaggal ellátott magyar településneveket tekintette történeti névnek,[39] míg a Hungarológiai Központ, a települések névalakjainak első és azt követő előfordulásait őrző levéltári okiratok vizsgálatára alapozva,[40] s a történeti elv elsődlegességét tekintve kiindulási pontnak a korábbi, rövidebb névformák mellett foglalt állást.[41] A KMKSZ továbbá sérelmezte a Hungarológiai Központ túlzott tudományközpontúságát, a maga részéről egy-egy település történelmi nevének visszaállításakor a helyi lakosság véleményét, azaz a szokásjogot tartotta elsődlegesnek.[42] Mindemellett a KMKSZ nem értett egyet bizonyos kárpátaljai településneveknek a Hungarológiai Központ által javasolt magyar és ukrán nyelven történő átírásával sem, így a megoldást a kettős névalakok használatában látta, vagyis abban, hogy minden településnek legyen egy hivatalos államnyelvi és egy hivatalos magyar megnevezése, amelyet a városok esetében – tekintettel a nemzetiségi megosztottságra – a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Nyelvtudományi Intézete is támogatott.[43] A kettős névalakok használatát azonban a hatályos 1989-es ukrajnai nyelvtörvény – fentebb már ismertettük –

38 Móricz Kálmán: Térjünk vissza a természetes állapotokhoz! *Kárpátalja*, 2. évf. 1991. május, 9. sz. 4. p.

39 Móricz Kálmán: Hogyan helyes? Megérkezett az MTA Nyelvtudományi Intézetének állásfoglalása a kárpátaljai magyar helységnevekről. *Kárpáti Igaz Szó*, 1990. december 2. 3. p.

40 Lizanec Péter: Még egyszer a kárpátaljai helységnevekről. *Ung-vidéki Hírek,* 1992. február 18. 4. p.

41 Móricz Kálmán: Térjünk vissza a természetes állapotokhoz! *Kárpátalja*, 2. évf. 1991. május, 9. sz. 4. p.

42 Móricz Kálmán: Csak kellő tisztelettel... *Kárpáti Igaz Szó*, 1991. február 6. 2. p.

43 Uo. 2. p. A kérdésre vonatkozóan egyelőre csak a sajtóra tudunk támaszkodni, a mélyebb hátteret még nem sikerült feltárni.

nem tette lehetővé, mivel csak egy hivatalos névalakot engedélyezett a településeknek. (Botlik–Dupka 1993, 289–293. p.) Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy míg a hatóságok a törvényre hivatkozva a kétnyelvű településnév-használat ellen voltak, addig az a gyakorlatban zavartalanul élt, hisz valamennyi községnek két hivatalos neve volt: egy orosz és egy ukrán nyelvű.[44]

A kárpátaljai magyar településnevek problémáiról, továbbá a véleménykülönbségek elsimítása érdekében a KMKSZ, a Szovjet Hungarológiai Központ és a Magyarságkutató Intézet (Budapest) 1991. május 11-én, Ungváron szakmai tanácskozást rendezett. A tanácskozáson – szem előtt tartva a szovjetunióbeli, valamint a nemzetközi jogi és közigazgatási gyakorlatot – a kárpátaljai helységnévhasználat alapelveinek nyelvészeti, térképészeti és történeti szempontok alapján történő megvitatása eredményeként egy 8 pontból álló állásfoglalást dolgoztak ki a nevek rendezésére:[45]

1. A nemzetközi gyakorlatban soknemzetiségű területeken elfogadott tény a hivatalos nevek több nyelven történő párhuzamos használata. Kárpátalján, tekintettel az itt élő népekre és nemzetiségekre, kívánatos a fenti gyakorlat általánossá tétele.

2. A párhuzamos hivatalos névhasználat legyen elfogadott a közigazgatási gyakorlatban is: nemzetiségi településeken a helységnévtáblán, a tanács hivatalos bélyegzőjén, a bélyegző használatára jogosult más intézmények és testületek pecsétjein, valamint a hivatalos névhasználatot megkövetelő egyéb helyzetekben.

3. Az együtt élő népek egymás iránt tanúsított toleranciája bizonyítékának tekintjük a települések relatív kisebbségben levő nemzetiségeinek anyanyelvi névhasználatát. Kívánatosnak tartjuk tehát, hogy mindazon települések esetében lehetőség nyíljon a kisebbségben levő lakosság névformáinak hivatalos használatára, ahol a helységen belüli arányuk eléri az 5%-ot vagy az 1000 főt.

4. A nemzetiségi nyelvhasználatból hivatalossá tett neveket minden nyelv a maga tulajdonnév-alkotási szabályai szerint alakítja ki, pl.: Kisbégány – Malaja Begany; Apsa de Jos – Nyizsnya Apsa; Aknaszlatina – Szolotvino – Slatina Ocna.

5. A helységnevek alkalmazásában el kell különíteni három névhasználati szintet egymástól. A hivatalos nyelvi szint mellett mind az írott, mind a beszélt nyelvben élhetnek a történetileg kialakult névformák is, függetlenül az érintett települések nemzetiségi összetételétől. A harmadik szinten a települések önelnevezése nem igényel semmiféle külső beavatkozást.

6. A munkálatok megkönnyítése érdekében minél előbb készüljön el a kárpátaljai magyar településnevek azonosító jegyzéke, amelyen belül legyenek megjelölve a hivatalos használatra szánt nevek.

7. Kívánatos, hogy elkészüljön Kárpátalja helységneveinek történeti névtára, amely időrendben tartalmazza a helységneveket első előfordulásuktól napjainkig, ideértve a természetes névformákat és bármely nyelvben használatban volt vagy használatos hivatalos névalakot is.

44 Moór: A vita még nem dőlt el. Beregszász VAGY Beregovo? – Beregszász ÉS Beregovo! *Kárpátalja*, 1991. június, 11. sz. 10. p.

45 A tanácskozás résztvevői: Kárpátalja településneveiről (Állásfoglalás). *Kárpátalja*, 1991. május, 9. sz. 4. p.

8. A fenti feladatok ellátására és összehangolására alakuljon tanácsadó testületként Kárpátalján földrajzinév-bizottság.

A fentiek ellenére a nézetkülönbségek egy része a tanácskozás után is fennmaradt, s a magyarlakta települések történeti neveinek hivatalos rangra emelése vontatottan haladt. (Beregszászi 1997, 360. p.)

A két szervezet között továbbra sem volt egyetértés a magyarlakta települések történeti névalakjai s azok hivatalos ukrán nyelvű átírása terén. Az ungvári Hungarológiai Központ például a Beregszászi járásban a helységnevek ügyének rendezése céljából tartott referendumokon a helyi lakosság által támogatott hosszabb történi névalakokkal (Mezőkaszony, Sárosoroszi, Nagymuzsaly, Nagybereg, Beregdéda, Beregsom stb.) szemben a rövidebb, előtag nélküli névformák (Kaszony, Oroszi, Muzsaly, Bereg, Déda, Som stb.) visszaállítását javasolta. (Ijjas 2006, 392. p.) A Központ igazgatója, Lizanec Péter a beregszászi településnevek hivatalos ukrán nyelvű átírásával kapcsolatban pedig azt állította, hogy a lakosság a Nogy Bihany (Нодь Бігань), Jánosi (Яноші), Koszony (Косонь), Vári (Вари) eltorzított településneveket jelölte meg hivatalos használatra az általuk javasolt helyes Velika Bihany (Велика Бийгань), Janosovo (Яношово), Koszino (Косино), Varijevo (Варіево) helyett. A KMKSZ beregszászi járási szervezetének elnöke, Dalmay Árpád ugyanakkor rámutatva a központ bizonyos pontatlanságára, megjegyezte, hogy a valóságban a lakosság a Nagybégány (Наьбегань), Makkosjánosi (Маккошяноші), Mezőkaszony (Мезикасонь) nevek mellett voksolt, sőt az állítólagos Varijevo névalak megváltoztatását pedig senki sem kérte, ugyanis ilyen nevű település nem volt Kárpátalján, Vári nevét nem sikerült elszlávosítani, ukránul a szovjet időben is hivatalosan Vári (Вари) volt. (Ijjas 2006, 393. p.)

A Hungarológiai Központnak a népszavazások eredményeivel olykor ellenkező javaslatai így hátráltatták a magyar településnevek visszaállítási folyamatát. (Ijjas 2006, 392. p.) Hetekbe, hónapokba telt, mire a megyei tanács elfogadta és továbbítani tudta a Legfelsőbb Tanács felé a helységnevek ügyében kialakított határozatát. A tanács nemzetiségi bizottságának egyik 1991. évi nyári ülésszakán Iván Hricak, a bizottság elnöke emlékeztette a képviselőket, hogy mennyire bonyolult, sőt kényes témához nyúltak, amikor egyes települések történelmi nevének visszaállítását kezdeményezték, mivel a tanács korábbi ülésszakát is kénytelenek voltak elnapolni a konszenzus hiánya, a nézetkülönbségek miatt.[46] A KMKSZ beregszászi járási szervezetének elnöke, Dalmay Árpád szerint a területi tanács javára írható, hogy végül több esetben is nem a Hungarológiai Központ által javasolt településnév-alakokat, hanem a helyi szinteken megállapított helységneveket vette alapul a Legfelsőbb Tanács felé továbbítandó határozatai kialakításakor. (Ijjas 2006, 392. p.)

Más körülmények is akadályozták a népszavazás eredményeinek megvalósulását. Egyes ukrán szervezetek (elsősorban a nemzeti irányvonalat képviselő népfrontos RUH és a kultúraegyesületi Proszvita) tiltakoztak a magyarosítási kísérletek ellen. A zömében magyarok lakta települések nevének megváltoztatását tekintették „magyarosítás-

46 Moór: A vita még nem dőlt el. Beregszász VAGY Beregovo? – Beregszász ÉS Beregovo! *Kárpátalja*, 1991. június, 11. sz. 10. p.

nak", míg a magyar szempont a szlávosított nevek történeti magyar nevekre cserélése volt. (Ijjas 2006, 392. p.)

A kárpátaljai magyar kisebbségnek a magyar helységnévhasználat mellett tanúsított kiállásának köszönhetően 1989 és 2000 között végül Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 4 alkalommal is pozitív döntést hozott a kárpátaljai magyarlakta települések történeti nevének visszaállítása ügyében, melynek eredményeként 39 község kapta vissza eredeti magyar nevét egy-kettő kivételével, ugyanis Badaló és Bátyú esetében felemás megoldás született, míg az előbbi hivatalos neve Bodolovo, addig az utóbbié Bátyovo lett (l. 1. táblázat).

1. táblázat. Kárpátaljai magyarlakta települések történeti-magyar nevének visszaállítása Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának rendeletei alapján 1989 és 2000 között

Rendelet dátuma	Járás	Régi településnév	Új településnév
1991. 2. 22.[47]	Ungvári	1 Javorove/Яворове 2. Mineralne/Мінеральне	- Eszeny/Есень - Tiszaásvány/Тисаашвань
1991. 9. 21.[48]	Beregszászi	1. Hrabariv/Грабарів 2. Zasztavne/Заставне 3. Zmijivka/Зміївка 4. Luzsanka/Лужанка 5. Nove Szelo/Нове Село 6. Bodoliv/Бодолів	- Halábor/Галабор - Zápszony/Запсонь - Kígyós/Кідьош - Asztély/Астей - Beregújfalu/Берегуйфалу - Badalovo/Бадалово[49]
1995. 3. 2.[50]	Beregszászi	1. Vuzlove/Вузлове 2. Harazgyivka/Гараздівка 3. Derenkovec/Деренковець 4. Dzvinkove/Дзвінкове 5. Gyidove/Дідове 6. Dobroszilja/Добросілля 7. Ivanyivka/Іванівка 8. Lipove/Липове 9. Koszini/Косини 10. Szonyacsne/Сонячне 11. Csetove/Четове	- Batyovó/Батьово[51] - Gút/Гут - Som/Шом - Harangláb/Горонглаб - Déda/Дийда - Bene/Бене - Jánosi/Яноші - Hetyen/Гетен - Kaszony/Косонь - Kispopovo/Мале Попово - Csetfalva/Четфалва
	Nagyszőlősi	1. Julivci/Юлівці	- Gyula/Дюла
	Munkácsi	1. Driszina/Дрисіна 2. Liszkove/Ліскове 3. Rivne/Рівне	- Dercen/Дерцен - Fornos/Форнош - Szernye/Серне
	Ungvári	1. Derevci/Деревці 2. Komarivci/Комарівці 3. Pavlove/Павлове 4. Prikordonne/Прикордонне 5. Szolonci/Солонці 6. Sztrumkivka/Струмківка 7. Tiszjanka/Тисянка 8. Cehlivka/Цеглівка	- Bátfa/Батфа - Palágykomoróc/Паладь-Комарівці - Palló/Палло - Botfalva/Ботфалва - Kisszelmenc/Малі Селменці - Szürte/Сюрте - Tiszaágtelek/Тисаагтелек - Téglás/Тийглаш

47 *Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete Kárpátalja Ungvári járásához tartozó települései régi-történelmi neveinek visszaállításáról.* Kijev, 1991. február 22. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/765-12 (2014-03-21.)

2000. 10. 19.[52]	Nagyszőlősi	1. Bobove/Бобове 2. Bratovo/Братово 3. Gyivicsne/Дівичне 4. Gyakovo/Дяково 5. Zabolottya/Заболоття 6. Klinove/Клинове 7. Klinovecka Hora/ Клиновецька Гора 8. Petrovo/Петрово	- Tiszabökény/Тисобикень - Batár/Ботар - Forgolány/Форголань - Nevetlenfalu/ Неветленфолу - Fertősalmás/Фертешолмаш - Akli/Оклі - Aklihegy/ Оклі Гедь - Péterfalva/Пийтерфолво

Elmaradt ugyanakkor Beregszász hivatalos nevének megváltoztatása, annak ellenére, hogy a KMKSZ beregszászi járási szervezete kezdeményezésére már 1990. november 25-én népszavazást is tartottak a kérdésben. (Ijjas 2006, 390. p.) Kárpátalja egyetlen magyar többségű városában 20 841 szavazásra jogosult polgárból 13 842 vett részt, akik közül 12 451 igennel, 1001 nemmel szavazott, illetve 384 szavazólap érvénytelen volt. Vagyis a szavazásra jogosultak 66%-a ment el szavazni, akik 89,9%-a támogatta a Beregszász történeti városnév visszaállítását. A népszavazás eredményét azonban a Legfelsőbb Tanács nem hagyta jóvá arra hivatkozva, hogy Ukrajnában 1990-ben még nem volt hatályos, referendumról szóló törvény, így a településnév-változtatásról mindössze csak közvélemény-kutatást tarthattak a helyi lakosság részvételével.[53] 20 évvel később, 2010. október 31-én újabb népszavazást tartottak a város Beregszász törté-

48 *Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete Kárpátalja Beregszászi járásához tartozó települései régi-történelmi neveinek visszaállításáról.* Kijev, 1991. szeptember 21. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1592-12 (2014-03-21.)

49 A település eredeti történeti neve Badaló, így ez esetben csak felemás megoldás született, hisz csupán annyi változott, hogy a hivatalos iratokban Bodoliv helyett Badalovo néven szerepel. Ezzel ugyanakkor megmásították a népszavazás eredményét, a Badalói Községi Tanács és a Beregszászi Járási Tanács határozatát, amely a Badaló mellett foglalt állást. (Ijjas 2006, 390. p.)

50 *Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete Kárpátalja Beregszászi, Nagyszőlősi, Munkácsi és Ungvári járásaihoz tartozó települései történelmi neveinek visszaállításáról.* Kijev, 1995. március 2. http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/137/95-пв (2014-03-21.)

51 A település eredeti történeti neve Bátyú, így ez esetben is csak felemás megoldás született, hisz csupán annyi változott, hogy a hivatalos iratokban Vuzlove helyett Batyovoként szerepel.

52 *Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete Kárpátalja Nagyszőlősi járásához tartozó települései történelmi neveinek visszaállításáról.* Kijev, 2000. október 19. http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2060-14 (2014-03-21.)

53 Fogarasi: Berehovo=Beregszász. *Beregi Hírlap*, 2010. július 26. http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=679:berehovo-beregszasz&catid=4:kozelet&Itemid=4 (2014-07-02)

neti nevének visszaállítása érdekében, azonban – a korábbi referendumhoz hasonlóan – annak eredménye is érvénytelenek bizonyult, mivel az „Igen”-nel szavazók száma nem haladta meg a szavazáson részt vevők 50%-át.[54]

Összegzés

Kárpátalja területén a 20. századi államfordulatok egyúttal a helységnevekben is változásokat hoztak. Sorrendben az ötödik helységnévreform a szovjet éra végén, a korábbiaktól eltérően alulról jövő kezdeményezésként indult, de a hivatalossá tétel már a független Ukrajna idején következett be. A kárpátaljai magyarság a hatályos nemzetközi és ukrajnai jogszabályok adta lehetőségek révén a helyi tanácsok által kiírt népszavazásokon kezdeményezte a kárpátaljai magyarlakta település eredeti-történelmi nevének visszaállítását. A népszavazások eredményeit a helyi önkormányzatok az alkotmány értelmében az ukrán parlamenthez mint jóváhagyásra illetékes szervhez továbbították.

A helységnevek ügyét két intézmény vállalta fel, a KMKSZ, mint a kárpátaljai magyarság érdekvédelmi szervezete, a településnevek ügyében rendezett népszavazások főkezdeményezője és a Szovjet Hungarológiai Központ, mint a hatóságok részéről felkért, a népszavazások eredményeként megállapított községneveket véleményező

54 A Beregszászi Városi Tanács 2010. július 9-i ülésén a polgármester indítványára egyhangúan megszavazta, hogy ismételten kezdeményezzék a város történelmi nevének visszaállítását a még 1990-ben megtartott helyi népszavazás eredményére hivatkozva. A város névváltoztatásának kérelmét július 12-én a polgármesteri hivatala be is nyújtotta a Kárpátaljai Megyei Tanácshoz, mivel a hatályos törvények szerint azt jóvá kellett hagynia a megyei közgyűlésnek, azután pedig a Legfelsőbb Tanácsnak is. A megyei tanács azonban napirendre sem tűzte az indítvány megvitatását a felterjesztett dokumentumok hiányosságára és az 1991-es az országos és helyi népszavazásokról szóló törvényre hivatkozva. (Tóth Ferenc: A megyei tanács elutasította a városvezetés Beregszász történelmi nevének visszaállítását kérelmező beadványát... *Beregszász Városi Hetilap*, 2010. szeptember 15. http://www.beregovo.uz.ua/hu/index.php/ varoshaza/ 386-a-megyei-tanacs-elutasitotta-a-varosvezetes-beregszasz-toertenelmi-nevenek-visszaallitasat-kerelmezo-beadvanyat-.html [2014-07-09]) Ezt követően a Beregszászi Városi Tanács határozatot fogadott el egy újabb népszavazás rendezéséről Beregszász történeti nevének visszaállítása céljából, amelyre a helyhatósági választásokkal egyidejűleg, 2010. október 31-én került sor. A Választási Bizottság által közreadott hivatalos adatok szerint 19 563 szavazásra jogosult beregszászi lakosból 10 062 vett részt a népszavazáson, vagyis a szavazásra jogosult 51,4%-a. Beregszász történeti nevének visszaállítására 4688-an adták voksukat, azaz a szavazásban részt vevők 46,6%-a. Ellene 4358-an szavaztak, azaz 330-al kevesebben. Mindezek alapján több kárpátaljai és magyarországi hírforrásban azt olvashattuk, hogy a hatályos törvények értelmében Beregszásznak vissza kell kapnia a történeti nevét, mivel a referendum érvényes volt és többen szavaztak „Igen”-nel, mint „Nem”-mel. A Zakarpattye hírportál azonban az „országos és helyi népszavazásokról” szóló törvény IV. fejezetének 41. cikkelyére – azaz „a népszavazásra bocsátott kérdés, törvénytervezet akkor tekintendő elfogadottnak, ha arra a szavazásban résztvevők többsége adja a voksát” – hivatkozva rámutatott, hogy bár a népszavazás érvényes volt, az még sem tekinthető eredményesnek. Ugyanis az adott esetben ehhez 5033 „Igen” szavazatra lett volna szükség.

tudományos testület. A két szervezet ugyanakkor nem képviselt azonos álláspontot, melyek közelítését az Ungváron 1991 májusában összehívott nemzetközi szakmai tanácskozás is kevésbé tudta elősegíteni. A nézeteltérés leginkább a települések történeti neveinek meghatározásából adódott. Míg a KMKSZ az 1898–1912 között végrehajtott törzskönyvezéskor megállapított hosszabb, megkülönböztető előtaggal ellátott névalakokat tekintette történeti névnek a helyi lakosság véleményét elsődlegesnek tartva, addig a Hungarológiai Központ a korábbi, rövidebb – előtag nélküli – névformák mellett foglalt állást a tudományos szempontokat mérvadónak tekintve. A KMKSZ a megoldást a kettős névalakok használatában látta, vagyis abban, hogy minden településnek legyen egy hivatalos államnyelvi és egy hivatalos magyar megnevezése. Ezt azonban a hatályos 1989-es ukrajnai nyelvtörvény nem tette lehetővé, mivel csak egy hivatalos névalakot engedélyezett a településeknek. Ennek következtében a kezdeményező és a véleményező álláspontja nem mindig egyezett, ami jelentősen hátráltatta a magyarlakta települések történeti nevének visszaállítását, megnehezítve a hatályos törvények szerint eljárni köteles hatóságok munkáját. A megyei tanács ugyanakkor az esetek többségében nem a Hungarológiai Központ által javasolt településnév-alakokat, hanem a helyi szinteken megállapított helységneveket vette alapul a településnevek ügye rendezése céljából a Legfelsőbb Tanács felé továbbítandó határozatai kialakításakor.

Beregszász történeti nevének visszaállítására azonban csak 4688 szavazó adta voksát. Tehát a város történeti nevének visszaállításáról rendezett referendum bár érvényes volt, hisz a szavazásra jogosultak részvételi aránya 51,4%-os volt, azonban eredménytelennek tekintendő, ugyanis a szavazásban résztvevőknek csak a 46,6%-a támogatta a névváltoztatást. Ugyanakkor gyanúsan sok volt az érvénytelen szavazólap, számuk 1016-ot (10%-ot) tett ki. Ilyesmire korábban nem volt példa, mivel az érvénytelen szavazólapok aránya általában legfeljebb 1-2%-ot szokott elérnie. A Zakarpattye hírportál szerint, így nem zárható ki a népszavazás eredményeinek meghamisításának lehetősége sem. Érvénytelennek ugyanis olyan szavazólapokat kell tekinteni, melyeken a szavazó mindkét lehetséges választ megjelölte, vagy egyiket sem „ikszelte be". A másik lehetséges oka ennek az eredménynek az lehetett, hogy az ukrán nemzetiségű szavazóknak magyar, a magyar nemzetiségűeknek ukrán nyelvű szavazólapot adtak, melyekkel nem tudtak mit kezdeni. Már a szavazás napján is többen szóvá tették ezt. (I. Gy.: Eredménytelen volt a referendum. *Kárpátinfo*, 2010. november 18. [14. évf.] 46. sz. 2. p. http://www.karpatinfo.net/ hetilap/2010/info_201046.pdf (2014-07-09) / *Berehivci taki ne pidtrimali perejmenuvannja Berehova na Beregszasz.* Zakarpattya onlajn, 09.11.2010. http://zakarpattya.net.ua/News/75177-Berehivtsi-taky-ne-pidtrymaly-pereimenuvannia-Berehova-na-Berehsas [2014-07-09]) A szélsőjobboldali Szvoboda párt kárpátaljai szervezetének elnöke, Oleg Kucin is bírálta a népszavazás törvényességét. Szerinte a referendum három ponton is sértette az ukrán törvényeket: a szavazólapokon az ukrán mellett magyar nyelvű szöveg is szerepelt, továbbá a feltett kérdés ukrán és magyar nyelvű változata nem volt azonos, illetve az „Igen" és a „Nem" válaszok jelölésére a szavazólap eligazító szövege nem a megfelelő szavak jogszabályban előírt áthúzását, hanem a "kipipálását" javasolta. (*Az ukrán nacionalisták érvénytelenítenék a beregszászi népszavazás eredményét.* MTI, 2010. november 3. http://www.galamuscsoport.hu/tartalom/cikk/36355_az-ukran-nacionalistak-ervenytelenitenek-a-beregszaszi-nepszavazas-eredmenyet [2014-07-09])

A vizsgált időszakban Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa így csaknem félszáz kárpátaljai magyarlakta település eredeti történelmi nevének visszaállítását hagyta jóvá, csak egy-két esetben született elutasító határozat. Azonban ezek mind falvak (községek, nagyközségek) voltak. Egyetlen város, Beregszász esetében történt kísérlet a történelmi név visszaállítására, amelynek érdekében két alkalommal is rendeztek népszavazást. Az első 1990. évi referendumon a szavazásra jogosultak 66%-a ment el szavazni, akik 89,9%-a támogatta a Beregszász történeti városnév visszaállítását. A népszavazás eredményét azonban hatályos referendumról szóló törvény hiányában Kijev érvénytelennek minősítette, ami azt sejteti, hogy bizonyos esetekben a helységnevek ügyéből a hatalom politikai kérdést kreált. A második, 2010. évi népszavazáson a szavazásra jogosultak részvételi aránya már csak 51,4%-os volt, akiknek mindössze 46,6%-a támogatta a névváltoztatást, így a már hatályban lévő országos és helyi referendumokról szóló törvény értelmében az eredménytelenek bizonyult. Itt ugyanakkor lényeges megjegyeznünk, hogy gyanúsan sok volt az érvénytelen szavazólapok száma.

Irodalom

Szakmunkák és tanulmányok

Beregszászi Anikó 1997. Magyar helységnevek Kárpátalján a nyelvi tervezés tükrében. In B. Gergely Piroska–Hajdú Mihály (szerk.): *A Magyar névtani kutatások legújabb eredményei. I. kötet.* Budapest, Gondolat Kiadó, 356–361. p.

Bíró Andor 1993. Kárpátalja településeinek történelmi neveiről. In Lizanec Péter–Horváth Katalin (összeáll.): *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye.* Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 134–142. p.

Botlik József–Dupka György 1993. *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó.

Bozóki Antal 2000. Földrajzi nevek a nemzetközi jogban. In dr. Cehák Kálmán–dr. Szakma József–Bozóki Antal (szerk.): *Délvidéki/Vajdasági Magyar Helységnevek.* Újvidék, Atlantis Kiadó, 32–33. p.

Csernicskó István – Ferenc Viktória: *A kisebbségi nyelvhasználat jogi keretei és azok gyakorlati alkalmazhatósága Kárpátalján.* http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Tervesztes%20es%20 hatartalanitas%20%289%29.pdf (2014-07-01)

Földi Ervin: *Kárpátalja 1939. évi hivatalos helységnevei.* Névtani Értesítő. 15. 1993. 106–8.

Ijjas Mihály 2006. Politikai akadályokkal szembesülve. In Orosz Ildikó (szerk.): *Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján*. Ungvár–Beregszász, PoliPrint Kft.–KMF, 390–395. p.

Jeney Andrásné (szerk.) 1998. *Történeti összehasonlító helységnévtár (1773–1913). A történeti Magyarország északi és észak-keleti megyéi. 1. kötet.* Budapest, Központi Statisztikai Hivatal Levéltára.

Jeney Andrásné–Tóth Árpád (szerk.) 1998. *A történeti Magyarország városainak és községeinek névváltozatai az Országos Községi Törzskönyvbizottság iratanyaga alapján (1898–1913).* Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.

Lelkes György 1998. *Magyar helységnév-azonosító szótár.* Baja, Talma Könykiadó.

Oficinszkij Román 2010. A szovjet-csehszlovák tárgyalások és egyezmény Kárpátalja sorsáról. In Fedinec Csilla–Vehes Mikola (főszerk.): *Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra*. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete–Argumentum Kiadó, 242–244. p.

Sebestyén Zsolt 2008. Magyar helynévkutatás Kárpátalján. *Névtani Értesítő*, 30.

Sebők László 1990. *Magyar neve? Határokon túli helységnév-szótár.* Budapest, Arany Lapok Kiadó.
Várady Károly (szerk.) 1941. *Csonka-Magyarország közigazgatási helységnévtára. Az anyaországot, a visszacsatolt felvidéket, Kárpátalját, Kelet-Magyarországot, Felső-Erdélyt és Délvidéket magába foglaló 10. kiadás.* Budapest.
Vidnyánszky István 2010. Csehszlovák diplomáciai siker. In Fedinec Csilla–Vehes Mikola (főszerk.): *Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra*. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete–Argumentum Kiadó, 44–48. p.

Újságcikkek

A tanácskozás résztvevői: *Kárpátalja településneveiről (Állásfoglalás).* Kárpátalja, 1991. május, 9. sz. (2. évf.) 4. p.
Az ukrán nacionalisták érvénytelenítenék a beregszászi népszavazás eredményét. MTI, 2010. november 3. http://www.galamuscsoport.hu/tartalom/cikk/36355_az-ukran-nacionalistak-ervenytelenitenek-a-beregszaszi-nepszavazas-eredmenyet (2014-07-09)
Berehivci taki ne pidtrimali perejmenuvannja Berehova na Beregszasz. Zakarpattya onlajn, 09.11.2010. http://zakarpattya.net.ua/News/75177-Berehivtsi-taky-ne-pidtrymaly-pereimenuvannia-Berehova-na-Berehsas (2014-07-09)
Fogarasi: *Berehovo=Beregszász.* Beregi Hírlap, 2010. július 26. http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=679:berehovo-beregszasz&catid=4:kozelet&Itemid=4 (2014-07-02)
I. Gy.: *Eredménytelen volt a referendum?* Kárpátinfo, 2010. november 18. 46. sz. (14. évf.). 2. p. http://www.karpatinfo.net/ hetilap/2010/info_201046.pdf (2014-07-09)
Lizanec Péter: A nép kultúráját, hagyományait őrzik. *Kárpát Igaz Szó*, 1991. január 19. 4. p.
Lizanec Péter: Helységnevek Kárpátalján. *Ung-vidéki Hírek*, 1990. december 25. 3. p.
Lizanec Péter: Még egyszer a kárpátaljai helységnevekről. *Ung-vidéki Hírek,* 1992. február 18. 4. p.
Moór: A vita még nem dőlt el. Beregszász VAGY Beregovo? – Beregszász ÉS Beregovo! *Kárpátalja*, 2. évf. 1991. június, 11. sz. 10. p.
Móricz Kálmán: Csak kellő tisztelettel... *Kárpáti Igaz Szó*, 1991. február 6. 2. p.
Móricz Kálmán: Hogyan helyes? Megérkezett az MTA Nyelvtudományi Intézetének állásfoglalása a kárpátaljai magyar helységnevekről. *Kárpáti Igaz Szó*, 1990. december 2. 3. p.
Móricz Kálmán: Térjünk vissza a természetes állapotokhoz! *Kárpátalja*, 1991. május, 9. sz. (2. évf.) 4. p.
Tóth Ferenc: *A megyei tanács elutasította a városvezetés Beregszász történelmi nevének visszaállítását kérelmező beadványát...* Beregszász Városi Hetilap, 2010. szeptember 15. http://www.beregovo.uz.ua/hu/ index.php/ varoshaza/ 386-a-megyei-tanacs-elutasitotta-a-varosvezetes-beregszasz-toertenelmi-nevenek-visszaallitasat-kerelmezo-beadvanyat-.html (2014-07-09)

Dokumentumok

„A község- és egyéb helynevekről" szóló 1898. évi IV. törvény-cikk. In Márkus Dezső (szerk.): *Magyar Törvénytár. 1898. évi törvénycikkek.* Budapest, 1899, 19–21. p.
„A városok, községek, helységek és utcák elnevezéséről, községeknek helységtáblával való megjelöléséről és házak számozásáról" szóló 1920. évi 266. számú törvény. In Kemenczky Kálmán: *A Slovenskón és Podkarpatská Rusban hatályos magyar és csehszlovák jogrendszerbe foglalása. Igazságügyi, közigazgatási és pénzügyi (bankügyi) hármas mutató*. Košice, Athenaeum, 1924, 172. p.
1921. évi 324. számú kormányrendelet „A városok, községek, helységek és utcák elnevezéséről, községeknek helységtáblával való megjelöléséről és házak számozásáról" szóló 1920. évi 266. számú törvény végrehajtásáról. In Pálesch Ervin (szerk.): *Cseh-Szlovák törvények és rendeletek gyűjteménye*. Prešov (Eperjes), 1921, 841–845. p.

A KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottságának az MTA Nyelvtudományi Intézetének küldött levele. Ungvár, 1990. szeptember 25. (Beregszász), II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete.

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének levele a KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottsága részére. Budapest, 1990. november 20. (Beregszász), II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete.

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája. Európa Tanács, Strasbourg, 1992. október 2. In Nádor Orsolya–Szarka László–Vékás János: *A nemzetközi kisebbségvédelem alapdokumentumai 1990–2002*. http://adattar.adatbank.transindex.ro/ (2014-05-20)

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Alkotmánya. Kijev, 1978. április 20. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html (2014-05-22)

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság törvénye az Ukrán SZSZK-beli nyelvekről. Kijev, 1989. október 28. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8312-11 (2014-05-22)

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság törvénye az Ukrán SZSZK-beli nyelvekről. V. fejezet 38. cikkely. In Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1993, 289–293. p.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete Kárpátalja Ungvári járásához tartozó települései régi-történelmi neveinek visszaállításáról. Kijev, 1991. február 22. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/765-12 (2014- 03-21.)

European Charter for Regional or Minority Languages. List of declarations made with respect to treaty No. 148. Treaty Office of the Council of Europe. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=148&CM=&DF=&CL=ENG&VL=1 (2014-07-01)

European Charter for Regional or Minority Languages. Treaty Office of the Council of Europe. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=148&CM=8&DF=&CL=ENG (2014-05-20)

Framework Convention for the Protection of National Minorities. Treaty Office of the Council of Europe. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=157&CM=&DF=&CL= ENG (2014-05-20)

Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről. Európa Tanács, Strasbourg, 1992. február 1. In Nádor Orsolya–Szarka László–Vékás János: *A nemzetközi kisebbségvédelem alapdokumentumai 1990–2002*. http://adattar.adatbank.transindex.ro/ (2014-05-20)

Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén. Budapest, 1991. május 31. In Nádor Orsolya–Szarka László–Vékás János: *A nemzetközi kisebbségvédelem alapdokumentumai 1990–2002*. http://adattar.adatbank.transindex.ro/ (2014-05-20)

Ukrajna Alkotmánya. Kijev, 1996. június 28. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page4 (2014-05-22)

Ukrajna elnöki megbízottjának rendelkezése az ukrán nyelvtörvény és az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségekről szóló törvény területi érvényesítéséről. Ungvár, 1992. december 17. In Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1993, 322. p.

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete Kárpátalja Beregszászi járásához tartozó települései régi-történelmi neveinek visszaállításáról. Kijev, 1991. szeptember 21. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1592-12 (2014- 03-21.)

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete Kárpátalja Beregszászi, Nagyszőlősi, Munkácsi és Ungvári járásaihoz tartozó települései történelmi neveinek visszaállításáról. Kijev, 1995. március 2. http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/137/95-пв (2014- 03-21.)

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete Kárpátalja Nagyszőlősi járásához tartozó települései történelmi neveinek visszaállításáról. Kijev, 2000. október 19. http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2060-14 (2014- 03-21.)

Ukrajna nemzetiségei jogainak nyilatkozata. Kijev, 1991. november 1. In Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1993, 299–300. p.

Ukrajna törvénye a helyi önkormányzatokról. Kijev, 1997. május 21. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/ 97-%D0%B2%D1%80/page (2014-05-22)

Ukrajna törvénye a nemzetiségi kisebbségekről. Kijev, 1992. június 25. In Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1993, 313–315. p.

Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól. Kijev, 2012. július 3. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/page (2014-07-02)

Ukrajna törvénye az országos és helyi népszavazásokról. Kijev, 1991. július 3. Elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1286-12/page (2014-05-22)

Sándor Dobos

Hungarian place-names of Transcarpathia: codification attempts and results (1989–2000)

During the 20th century, the Hungarian community, together with other local ethnic groups living in the territory of Transcarpathia, had to sustain more governmental changes causing the change of place-names in the region – mainly because of ideological reasons, without taking cultural traditions or historical backgrounds into consideration. In this study we examine and introduce the changes of the Hungarian place-names of Transcarpathia between 1989 and 2000. Beside the relating special literature we use local newspapers as other sources and we also analyse the related legal environment. Our main objective is to describe the restoration of the original historical place-names of the Transcarpathian Hungarian community.